

HIETANIEMEN KIVET KERTO VAT

Amanda Halonen 9A

Sisällysluettelo

Kouluyhteistyötä ja arjen ekumeniaa	3
1. Luterilaisuus	4
1.1. Luterilainen hautaus	4
1.2. Helsingin hautausmaiden historiaa	5
2. Kierros Vanhalla hautausmaalla	6-13
3. Ortodoksisuus	14
3.1. Ortodoksiset hautaustavat ja vainajien muistelu	14
3.2. Helsingin ortodoksinen hautausmaa	15
3.3. Kierros Helsingin ortodoksisen seurakunnan hautausmaalla	16-20
4. Katolisuus	21
4.1. Katolisista hautaustavoista	21
5. Juutalaisuus	22
5.1. Juutalainen hautaus	23
5.2. Juutalaisten hautausmaat	24
6. Islamilaisuus	24
6.1. Islamilaisista hautaustavoista	25
6.2. Suomen Islam-seurakunnan hautausmaa	25
Henkilöhakemisto	26
Asiantuntijat ja lähteet	27

Hietaniemen kivet kertovat -oppaan ovat toimittaneet Liisa Siikanen ja Riitta Tulusto.

Kouluyhteistyötä ja arjen ekumeniaa

Etu-Töölön yläasteen yhdeksännet ja kymmenennet luokat ovat vuosia tehneet toukokuussa kulttuurikierroksen Hietaniemen hautausmailla. Elämyksiä ja oivalluksia sisältäviä oppitunteja alettiin kutsua nimellä Kulttuurien kohtaaminen hautausmailla. Idea syntyi opettajien 1990-luvun alussa olleen lomautuksen aikana. Silloin mietin yhdessä opettajien kanssa, millaisia oppitunteja seurakunnan työntekijät voivat pitää lomautuksen aikana. Koska koulu sijaitsee ainutlaatuisen kansallishautausmaan ja kolmen muun uskontokunnan hautausmaiden läheisyydessä, oli mielekästä hyödyntää sen monipuolinen tarjonta uusine ulottuvuuksineen niin liikunnan, uskonnon, Suomen historian kuin kulttuurihistoriankin muodossa. Koulun myöhemmin liittyessä Suomen Tammi-kulttuuriperintöopetuksen projektiin tuli Hietaniemi-kierroksesta pysyvä osa sitä.

Alusta lähtien eri uskonto- ja kirkkokuntien edustajat ovat olleet mukana esittelemässä hautausmaata ja kertomassa omasta kulttuuristaan. Juutalaisella hautausmaalla toimi vuosia oppaana Helsingin juutalaisen seurakunnan edesmennyt synagogan ja hautausyhdistyksen esimies *Scholem Bolotowsky*. Islamilaisuudesta ja Suomen tataarien historiasta ovat kertoneet Suomen Islam-seurakunnan tataariyhdistyksen edustajat sekä yhdistyksen puheenjohtaja *Okan Daher*. Ortodoksisia tapoja ja kirkon historiaa on esitellyt pappi, isä *Mitro Repo*. Luterilaisen hautausmaan esittelijöinä ovat toimineet Taivallahden seurakunnan pastorit *Jari Leinonen* ja *Miika Heikinheimo*.

Kysyin Suomen Ekumeenisen neuvoston kasvatuksen jaoston kokouksessa, jossa pohdimme, miten osallistuisimme Kirkkopäiville 2003, lähdetäänkö toteuttamaan Hietaniemi-projektia. Kokouksessa syntyi ajatus oppaasta, joka auttaisi ryhmiensä kanssa Hietaniemessä kierteleviä opettajia. Tehtä-väkseni jäi tiedustella yhteistyötahoiltani, lähtisivätkö he mukaan hankkeeseen. Jaoksessa mukana olevat kirkkokuntien edustajat innostuivat ja lupautuivat auttamaan omalta osaltaan.

Etu-Töölön yläasteen Suomen Tammi-projektin vetäjät kuvataiteen lehtori *Olli Vasa* ja historiaan perehtynyt oppilaanohjaaja *Virve-Anita Martamo* kiersivät kanssani syksyllä 2002 luterilaisen hautausmaan vanhalla puolella valitsemassa reittiä, jonka varrelta löytyisi monipuolisesti historian henkilöitä niin tieteen, taiteen, politiikan, urheilun, musiikin kuin kirjallisuudenkin alalta. Myöhemmin Olli Vasa kiersi oppilaidensa kanssa piirtämässä hautamuistomerkkejä ja laati esittelytekstien loppuun akti-voivia kysymyksiä. Osa piirroksista on valittu oppilaiden luvalla oppaaseen. Oppaan toimittamiseen lupautui koulun erityisopettaja, lasten tietokirjojen tekijä *Riitta Tulusto*.

Tämän oppaan kokoamisessa oppaina on ollut kaksi kirjaa, *Voitto Viron* hautausmaaklassikko Vanha hautausmaa, jossa hän toteaa mm: ”Vaelluksen voi suorittaa myös tietyt aiheet valiten...Tällainen menettely voi olla koululle kiintoisa.”. Toinen kirja on ollut uusi *Juhani Sep-povaaran* valokuvakirja Elävä hiljaisuus Hietaniemen hautausmailla. Lämmin kiitos kuuluu ennen muuta teille, jotka olette kirjoittaneet esittelyjä omasta kirkko- tai uskontokunnastanne ja hautausmaastanne. Kiireiden keskellä arjen ekumenia on toiminut.

Liisa Siikanen
Taivallahden seurakunnan nuorisotyönohjaaja

1. LUTERILAISUUS

Kirkkoherra Matti Mäkelä, Taivallahden seurakunta

Luterilaisuuden katsotaan alkaneen siitä, kun nuori tohtori Martti Luther vuonna 1517 naulasi 95 teesiään Wittenbergin linnankirkon oveen. Se oli protesti silloista roomalaiskatolista kirkkoa vastaan. Lutheria kutsutaan myös uskonpuhdistajaksi. Hän ei koskaan halunnut perustaa omaa kirkkokuntaa, eikä missään tapauksessa tahtonut, että samanmielisiä kutsuttaisiin luterilaisiksi. Hän tahtoi, että hänen tavallaan ajattelevia kutsuttaisiin evankelisiksi. Luterilaisia arvioidaan olevan vähän yli 60 miljoonaa eri puolilla maailmaa. Vuonna 1947 perustettiin Luterilainen maailmanliitto, jonka jäsen on myös Suomen evankelis-luterilainen kirkko.

Luterilaisuus korostaa sitä, että evankeliumia eli ilosanomaa Jeesuksesta Kristuksesta saarnataan puhtaasti, ja että sakramentit, kaste ja ehtoollinen, jaetaan oikein. Luterilaisuus korostaa myös sitä, että me tulemme vanhurskautetuiksi eli Jumalan hyväksymiksi pelkäämään uskosta. Saamme syntimme anteeksi ainoastaan armosta. Pelastuksen voimme vastaanottaa vain Kristuksen työn ansiosta ristillä. Ylin auktoriteetti on pelkäämään Raamattu eikä esimerkiksi kirkko.

Luterilaisuudessa puhutaan myös ns. kahden regimentin opista. Jumala hallitsee maailmaa kahdella tavalla, maallisesti ja hengellisesti. Molemmat regimentit ovat tilivelvollisia Jumalalle.

Yleensä luterilaiset kirkot ovat ekumeenisia. Ne ovat jäseninä sekä Luterilaisessa maailmanliitossa että Kirkkojen maailmanneuvostossa. Aktiivista vuoropuhelua ja yhteistyötä harjoitetaan myös roomalaiskatolisen kirkon kanssa, jotta Jeesuksen toive hänen seuraajistaan toteutuisi: ”Että he kaikki olisivat yhtä”.

1. 1. Luterilainen hautaus

Luterilaisessa kirkossa on sekä arkkuhautauksia että polttohautauksia eli tuhkauksia. Helsingin seurakuntayhtymässä 75 % on jälkimmäisiä.

Siunaustilaisuudessa vainaja on arkussa, joka sitten lasketaan hautaan tai viedään poltettavaksi. Tuhka pannaan urnaan, joka viedään hautaan. Siunaava pappi laskee kappelissa tai kirkossa arkun päälle kolme kertaa hiekkaa, josta samalla rakentuu hiekkaristi. Yleisimmin tässä yhteydessä pappi lausuu: *Maasta sinä olet tullut. Maaksi sinun pitää jälleen tuleman. Jeesus Kristus, vapahtajamme, on sinut viimeisenä päivänä herättävä.*

Teologisesti arkku tai urnahautaus ovat yhtä hyväksyttäviä, sillä uskontunnustuksessa lausuttu usko ruumiin ylönousemukseen sisältää luottamuksen siihen, että Jumala voi koota ihmisen vaikka meren pohjasta.

Kun käymme haudoilla ja hoidamme niitä, emme palvo kuolleita, vaan vaalimme heidän muistoaan tietäen, että hauta ei ole kenenkään lopullinen leposija.

1. 2. Helsingin hautausmaiden historiaa

Hannu S. Aho, Hietaniemen hautausmaan
Vanhan kappelin vahtimestari

Helsingin kaupungin ensimmäinen hautausmaa sijaitsi Vantaanjoen varrella. Kaupunki siirrettiin 1640-luvulla Vironniemelle, ja 1721 rakennettiin nykyisen Senaatintorin luoteiskulmaan kirkko, jota ympäröi

hautausmaa. Kun Helsinki vuonna 1812 korotettiin Suomen suuriruhtinaskunnan pääkaupungiksi, siirrettiin hautausmaa nykyisen Vanhan kirkon puiston tienoille paikkaan, johon oli jo haudattu 1690-luvulla nälkävuosien uhreja ja vuoden 1710 ruttoepidemiassa kuolleita. Vanha rappeutunut hautausmaa hävitettiin Senaatintorin tieltä.

Vanhan kirkon yhteydessä oleva hautausmaa suljettiin (1829), joskin alueelle haudattiin vielä vuonna 1918 Helsingin valloituksessa kaatuneita sotilaita. Kaupunki osoitti hautausmaaksi hiekkakankaan Lapinlahden rannalta. Hautausmaa vihittiin käyttöön 22.10.1829. Helsingin väkiluvun nopeasti kasvaessa hautausmaata laajennettiin (1864) alueella, joka sijaitsi vanhimman alueen vieressä. Vuonna 1929 hautausmaahan liitettiin vielä Hietaniemestä kuuden hehtaarin suuruinen alue, josta myöhemmin erotettiin osa sankarihauta-alueeksi. Polttohautauksen yleistyttyä hautausmaahan liitettiin (1949) uurnalehto-alue, johon haudataan vain tuhkattuja vainajia. Kaikista Lapinlahden ja Hietaniemen hautausmaa-alueista alettiin 1970-luvulla käyttää nimeä Hietaniemen hautausmaa.

Hietaniemen hautausmaahan kuuluu myös vuonna 1830 perustettu Kaartin hautausmaa. Kaartin hautausmaahan haudattiin ensisijaisesti Suomen valkoisessa kaartissa palvelleita sotilaita ja sittemmin heidän jälkeläisiään. 1914 alue siirtyi evankelis-luterilaisille seurakunnille.

Hietaniemen hautausmaalla on kaksi siunauskappelia. Vuonna 1837 rakennetun Vanhan kappelin on suunnitellut arkkitehti *G.H. Höijer*. Kappelissa siunataan vuosittain noin 700 vainajaa. Se on Suomen suosituin siunauskappeli. Hietaniemen alueella sijaitsevan vuonna 1933 rakennetun ”uuden kappelin” on suunnitellut arkkitehti *Albert Nyberg*.

Kierros alkaa uudelta puolelta, jossa on katolilaisen hauta. Esittelyteksti Kari Harmoinen, opettaja.

1. Wilfrid von Christerson, kirkkoherra (1878 – 1945)

18-3-0204

Wilfrid von Christerson syntyi Vaasassa ja oli ensimmäinen suomalaista sukujuurta ollut katolinen pappi 1500-luvun jälkeen. Hänen irlantilaisesta syntyperää oleva äitinsä Anna Winifred O’Flanagan oli nuoruudessaan harras katolinen, mutta isä, professori John O’Flanagan oli kiihkeä irlantilainen patriootti. Ainoa lapsi kastettiin isän uskon mukaan luterilaiseksi. 20-vuotiaana Wilfrid meni pappiseminaariin Pariisiin, ja siellä hänet vihittiin papiksi (1903). Sen jälkeen hän toimi vuoden verran uskonnonopettajana dominikaanisarten ylläpitämässä koulussa Etelä-Ranskassa. Vuonna 1904 hän siirtyi Ruotsiin ja toimi piispan sihteerinä ja kappalaisena. Helsingin kirkkoherra hänestä tuli vuonna 1906. Viimeisinä elinvuosinaan isä Wilfrid kärsi sydänviasta. Hän kuoli elokuvateatteri Capitolin edessä 11.11.1945.

2. KIERROS VANHALLA HAUTAUSMAALLA

Esittelytekstit Liisa Siikanen ja Riitta Tulusto

Ohje: Tekstien vieressä oleva numerosarja tarkoittaa: kortteli – rivi – hauta. Käytävien vieressä on matalia puutolppia, joiden edessä tai sivussa on numeroita. Käytävän puoleinen numero on korttelin ja sivulla oleva rivin numero. Korttelin numero on paikoin myös emaljikilvessä, joka on kunkin korttelin alkukohtaan sijoitetussa korkeahkossa metallitangossa. Kortteleissa 3 ja 4 on paljon kansallista ja kulttuurihistoriaa.

2. Hugo Gabriel Simberg, taidemaalari (1873 – 1917)

3-1-12

Pieni veistos hautakivessä on nimeltään Kuolema kolkuttaa. Veistos on tehty taiteilijan oman grafiikanlehden mukaan. Simberg tunnetaan erityisesti kuolema-, enkeli- ja piru-aiheisista akvarelleistaan. Simbergin kuolema, mustakaapuinen luuranko, ei ole pelottava, vaan melkein lempeä olento, joka voi hoitaa puutarhaa tai leikkiä lasten kanssa. Myös pikkupiruja hän kuvaa lempeästi ja humoristisesti.

Hugo Simbergin kotona harrastettiin paljon piirtämistä ja maalaamista. Taideopinnot alkoivat jo koulupoikana Viipurin Taideyhdistyksen piirustuskoulussa ja jatkuivat myöhemmin Helsingissä Ateneumin piirustuskoulussa. Hän jätti ne kuitenkin kesken, koska opiskelu ei vastannut sitä, mitä hän oli odottanut. Koulussa piti tarkkaan kuvata sitä, mitä ympärillä näki, mutta Hugolle taide oli jotain aivan muuta. Häntä kiinnostivat asiat, joita ei näe paljaalla silmällä, vaan joihin tarvitaan mielikuvitusta ja tunteita. Onnekseen hän pääsi aikansa kuuluisan taidemaalarin *Akseli Gallen-Kallelan* oppilaaksi tämän erämaa-ateljeehen Ruovedelle. Myöhemmin Simberg opiskeli useaan otteeseen myös ulkomailla. Hän kuoli vain 44-vuotiaana halvauskohtaukseen.

Hugo Simbergin tunnetuin työ on maalaus, jossa kaksi vakavannäköistä poikaa kantaa paareilla siipensä loukannutta tyttöenkeliä. Kuuluisia ovat myös Tampereen Tuomiokirkon seinämaalaukset eli freskot.

Mistä kivistä pienoiveistos on tehty? (pronssista)

Mikä on kuuluisan enkelimaalauksen nimi? (Haavoittunut enkeli)

3. Leopold (Leo) Mechelin, senaattori, valtiomies (1839–1914)

4-12-1

Senaattori Leo Mechelin muistetaan Suomen historiasta sortokausien ajalta, jolloin Suomea yritettiin venäläistää monin tavoin. Suomi oli noihin aikoihin Venäjän suuriruhtinaskunta. Helsingin yliopiston hallintolainopin sekä valtio-opin professorista tuli sortotoimia vastustaneen, passiivista vastarintaa ajavan ryhmittymän johtaja. Venäläistämistoimia johtava kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov karkotti hänet joksikin ajaksi maanpakoon. Suurlakon jälkeen 1905 senaattori Mechelin muodosti uuden hallituksen, ns. Mechelinin senaatin, joka valmisteli Suomelle uuden valtiopäiväjärjestyksen, mutta joutui eroamaan 1908.

Mitä rakennusta hautakivi muistuttaa? (kreikkalaista temppeliä)

Mikä katu Helsingissä on nimetty tämän valtiomiehen mukaan?

(Mechelininkatu)

4. Harald Neovius, arkkitehti, tilanomistaja (1868 – 1930) 4-13-1

Arkkitehti Harald Neoviuksesta ei ole tarkempia tietoja, mutta hänen muistomerkkinsä on kiinnostava. Se on marmorireliefi, jossa on lyyraa soittava enkeli. Veistos on 1900-luvun alkupuolella vaikuttaneen tunnetun kuvanveistäjän *Felix Nylundin* tekemä. Hänen veistoksiaan löytyy Vanhalta hautausmaalta myös kolmelta muulta haudalta.

Kuvanveistäjä Felix Nylundin tunnetuin veistos on Stockmannin edessä pienellä aukiolla, joka on saanut nimensä patsaan mukaan. Kerrotaan, että sen malleina oli Voimistelu- ja urheiluseura Jyryn painijoita ja nyrkkeilijöitä.

Mikä patsas on nimeltään? (Kolme seppää)
Mitä reliefi tarkoittaa suomeksi? (korkokuva)

5. Gustav Lundahl, astronomian professori (1814 – 1844) 3-5-0052

Astronomian professori Gustav Lundahl oli 1800-luvun alkupuolen lahjakas tähtitieteilijä, joka oli opiskellut mm. Tukholmassa ja Bonnissa ennen kuin hänet nimitettiin Helsingin yliopiston tähtitieteen professoriksi 1842. Hän ehti olla virassaan vain kaksi vuotta, kun hän kuoli 1844 vain 30-vuotiaana.

Mitä pallo kuvaa? (maapalloa tai maailmankaikkeutta)

6. Kersti Bergroth, kirjailija, pakinoitsija (1886–1975) 3-6-7

Kirjailija Kersti Bergrothin nimi on jäänyt historiaan erityisesti kahdesta syystä. Hän kirjoitti muutamia yhä suosittuja karjalaisaiheisia näytelmiä, joista tunnetuimpia ovat Kuparsaare Antti ja Anu ja Mikko, josta on tehty myös elokuva. Toinen syy ovat hänen tyttökirjansa, joita voi pitää ensimmäisinä suomalaisina tyttöromaaneina. Ne hän kirjoitti nimellä Mary Marck. Eevan luokka ilmestyi 1917, kirja sai kolme jatko-osaa.

Hautakivessä on teksti karjalan murteella: Kohtsilläähä se ikä o lopuss, a sitt alkaaki se makia ikusuus.

Mitä moderni hautakivi kuvaa? (aaltoja, vedenpintaa)

7. Yrjö Wallin, tutkimusmatkailija (1811-1852) 3-6-16

Tutkimusmatkailija Yrjö Wallinin muistomerkki on yhtä erikoinen kuin hänen lyhyeksi jäänyt elämänsäkin. 1800-luvun alun nuorukaisella oli haave päästä tutkimaan Arabian niemimaan kulttuureja. Hän opiskeli ensin itämaisia ja klassisia kieliä Helsingin yliopistossa ja täydensi sitten opintojaan Pietarissa syntyperäisen egyptiläisen johdolla. Suunnitelmaan kuului vielä lääketieteen opintoja, jotta hän voisi matkoillaan esiintyä lääkärinä.

Matka toteutui. Egyptiin päästyään Wallin hakeutui beduiiniheimon keskuuteen, pukeutui paikallisten asukkaiden tavoin, opetteli heidän tapojaan, perehtyi muslimien rukousmenoihin ja opetteli heidän kielensä. Hän alkoi esiintyä muslimina, koska se oli ainoa tapa tutkia beduiinien elämää ja päästä matkustamaan kamelikaravaanien mukana Arabian niemimaan kaupunkiin. Suomalainen Yrjö Wallin oli ensimmäisiä eurooppalaisia Mekan kävijöitä. Helsinkiin palattuaan hänet nimitettiin itämaisten kielten professoriksi, mutta hän ehti olla virassaan vain vuoden kun kuoli 41-vuotiaana. Myöhemmin hänen päiväkirjoistaan on julkaistu teos nimeltä ”Tutkimusmatkoilla arabien kanssa.”

Länsisuomalainen osakunta pystytti hänen haudalleen tämän mahtavan luonnonkiven.

Mitä hautakiveen on kaiverrettu?

(Wallinin arabiankielinen nimi Abd ul Wali – tosin hieman väärin kirjoitettuna.)

8. August von Manderstjerna, kenraali (1780 – 1846)

3-8-13

Tämä kivi on hautausmaan omalaatuisimpia ja kooltaan suurimpia muistomerkkejä. Ruostuneen ristin pinnasta voi juuri ja juuri lukea kenraali August von Manderstjernan nimen. Hän palveli Venäjän armeijassa ja osallistui mm. Venäjän sotaan Ranskaa vastaan.

Mitä hautakumpu muistuttaa? (rautakauden muinaishautaa)

9. Fredrik (Friedrich) Pacius, säveltäjä (1809–1891)

4-23-2

Muistokirjoituksesta voi päätellä, että tässä lepää säveltäjä, saksalaissyntyinen Fredrik Pacius. Hän sävelsi suomalaisille isänmaallisia lauluja ja ennen muuta yhden meille hyvin tärkeän laulun. Hautakiveen on kaiverrettu sen alkutahdit.

Maamme-laulu esitettiin ensimmäisen kerran Flooran päivänä 13.5. Toukolassa Kumtähden kentällä. Paikalla on muistotaulu.

Minkä laulun alkutahdit ne ovat? (Maamme-laulun)

Kuka on kirjoittanut Maamme-laulun sanat? (Johan Ludvig Runeberg)

10. Arthur Kajanus (k. 1904)

3-13-14

Tämä ja seuraava hauta on valittu tutustumiskohteiksi muistomerkkien erikoisuuden takia. Henkilöistä ei ole tietoja.

Mitä hautakivessä olevasta kirjoituksesta tulee mieleen? (riimukirjoitus)

11. Jonas Litonius

3-3-15

Mitä veistos kuvaa? (siunaava enkeli)

Piirros Elina Vesanto

12. Carl Mauritz Ridderstorm, ratsumestari (1797–1838)

3-15-12

Muistomerkistä voi päätellä, että tässä on sotilaan hauta. Carl Mauriz Ridderstorm oli hankkinut urhean sotilaan maineensa Turkin sodassa, jossa hän taisteli Venäjän keisarin armeijassa. Hän haavoittui vakavasti ja joutui turkkilaisten vangiksi Konstantinopoliin. Venäjän ja Turkin solmittua rauhan Ridderstorm palasi rykmenttiinsä, ja hänet ylennettiin ratsumestariksi. Muutaman vuoden kuluttua hän joutui sodassa saamiensa vammojen takia eroamaan palveluksesta. Hän kuoli 41-vuotiaana.

Ridderstorm oli helsinkiläisten ihailema sotilas ja hänet haudattiin sotilaallisin kunnianosoituksin. Muistomerkki on hankittu yleisen keräyksen turvin. Graniittialustalla on miekka ja kilpi, jossa on sukuvaakuna. Siihen on kaiverrettu ruotsiksi tekstiä, jossa sanotaan, että tähän nuorena kuolleeseen sotilaaseen sammui Ruotsissa aateloidun Ridderstormin suku.

**Miekka ja kypärä eivät ole tavallisen näköisiä. Mitä ne kuvaavat?
(antiikin soturin miekkaa ja kypärää)**

13. Aurora Karamzin, hovineiti, lahjoittaja (1808 – 1902)

4-29-2

Aurora Karamzinin muistomerkki on kooltaan hautausmaan suurin. Sen on tehnyt 1800-luvun loppupuolen tunnettu kuvanveistäjä *Ville Vallgren*. Veistoksen nimi on Enkeli lohduttaa surevaa ryysyläistä. Vallgrenin tekemiä muistomerkkejä on Hietaniemessä parikymmentä.

Ville Vallgrenin tunnetuin veistos on Kauppatorin reunalla suihkulähteessä seisova merenneitopatsas, jonka ylioppilaat lakittavat vappuna. **Mikä on veistoksen nimi?
(Havis Amanda)**

Aurora Karamzinin nimeen liittyy kaksi arvonimeä: hovineiti ja lahjoittaja. Hän syntyi varakkaaseen perheeseen ja peri kahdesta avioliitostaan suuren omaisuuden. Venäjän keisarinnan hovineiti hänestä tuli tarinan mukaan kauneutensa ja suloisuutensa vuoksi. Keisari Nikolai I oli Helsingissä vieraillessaan kiinnittänyt huomiota kauniiseen Auroraan. Pian hänet pyydettiin keisarinnan seurueeseen, ja muutaman vuoden kuluttua nimitettiin keisarinnan hovineidiksi.

34-vuotiaana hän meni naimisiin upporikkaan hovijahtimestari Paul Deminovin kanssa. Neljä vuotta myöhemmin mies kuoli. Aurora avioitui myöhemmin uudelleen eversti Andrei Karamzinin kanssa. Mies kaatui Krimin sodassa 1854. Auroran kohtalona oli myös menettää ainoa lapsensa.

Aurora Karamzinilla olisi ollut mahdollisuus asua palatseissaan Moskovassa tai Pietarissa tai kartanossaan Espoon Träskändassa. Hän valitsi kuitenkin suvun omistaman Hakasalmen huvilan Helsingissä, missä asui kuolemaansa asti. Huvila on nykyinen Helsingin kaupunginmuseo Finlandia-talon lähellä. Vanhemmiten syvästi uskonnollinen Aurora Karamzin käytti anteliaasti perintörahojaan köyhien ja vähäosaisten hyväksi ja sai ansaitusti legendaarisen hyväntekijän maineen. Hänet muistetaan erityisesti Helsingin diakonissalaitoksen ja Espoon vanhainkodin perustajana Träskändan kartanoon. 93-vuotiaana kuolleen Aurora Karamzinin hautajaiset olivat suuri tapahtuma Helsingissä.

Mistä kivilajista muistomerkki on veistetty? (valkoisesta marmorista)

14. Carl Collan, säveltäjä, kirjallisuusmies (1828 – 1871)

4-31-4

Carl Collan oli yksi 1800-luvun merkittävimmistä yksinlaulun säveltäjistä. Hänen nimensä on jäänyt myös kirjallisuudenhistoriaan, sillä hän ruotsinsi Kalevalan varsin pian sen ilmestymisen

jälkeen (1868). Hänen hautakiveensä on kaiverrettu nuotteja. Ne ovat Savolaisten laulun alkutahteja. Vielä tutumpi on hänen säveltämänsä kaunis joululaulu Sylvian joululaulu.

**Kenen kirjoittamaan runoon Sylvian joululaulu on sävelletty?
(Zachris Topeliuksen runoon Jouluaamun varpunen)**

15. Carl Ludvig Engel, arkkitehti (1778–1840)

3-19-13

Viisi paatta kertoo, että tässä sukuhaudassa lepää viisi Engelin perheen jäsentä: arkkitehti Carl Ludvig Engelin lisäksi hänen puolisonsa sekä kaksi poikaa ja tytär. Paadet ovat samankokoisia ja –mallisia kuin hänen piirtämiensä rakennusten kivijaloissa Senaatintorin ympärillä.

Engelin nimi liittyykin keskeisesti vanhan Helsingin historiaan ja erityisesti Senaatintoriin. Hänen suunnittelemaansa rakennuksia ovat aukiota reunustavat komeat rakennukset: yliopiston päärakennus ja kirjasto, entinen Nikolainkirkko eli nykyinen tuomiokirkko sekä senaatintalo, nykyinen valtioneuvosto. Rakennukset edustavat ns. pietarilaista empiretyyliä, jolle ovat tunnusomaisia pylväsrivit, päätykolmiot sekä valoisuus. Senaatintorin miljöötä on sanottu jopa Euroopan kauneimmaksi aukioksi. Engelin ansiosta pietarilainen empiretyyli yleistyi pitkäksi aikaa suomalaiseen arkkitehtuuriin.

Carl Ludvig Engel oli syntynyt ja opiskellut arkkitehdiksi Berliinissä. Mutta miten saksalainen arkkitehti oli joutunut pieneen syrjäiseen Helsinkiin? Suomi kuului noihin aikoihin Venäjän keisarikuntaan, ja Helsingistä oli tullut Turun jälkeen Suomen autonomisen suuriruhtinaskunnan pääkaupunki. Helsingissä oli ollut 1812 tuhoisa tulipalo, minkä seurauksena kaupunki oli rakennettava lähes uudelleen. Uudelleenrakennustoimikunnan puheenjohtaja oli valtioneuvos Johan Albrecht Ehrenström. Hän oli Pietarissa tavannut Engelin, joka ei ollut löytänyt työtä kotimaastaan. Hän kutsui Engelin Suomeen, ja pian hänet nimitettiin uuden pääkaupungin arkkitehdiksi.

Muita Engelin piirtämiä rakennuksia Helsingissä ovat mm. Vanha kirkko, Kaartin kasarmi, Merikasarmi Katajanokalla sekä monia yksityistaloja. Yksi hänen suunnittelemaansa rakennus näkyy Hietaniemestä eli Lapinlahden sairaala. Myös täällä hautausmaalla on yksi Engelin suunnittelema muistomerkki, Sederholmin perheen hautakappeli.

Mistä kivilajista hautapaadet on tehty? (graniitista)

Miksi Senaatintorin ympäristöä nimitetään empire-keskustaksi? (rakennukset edustavat pietarilaista empiretyyliä)

16. Fabian (1762 – 1831) ja Natalia Steinheil, kenraalikuvernööri

3-21-13

Muistomerkki on hautausmaan vanhimpia. Hautaan liittyy merkillinen tarina. Kerrotaan, että kreivitär Steinheil osallistui miehensä kenraalikuvernööri Fabian Steinheilin kanssa Hietaniemen hautausmaan vihkiäisiin 22. lokakuuta 1829. Alue oli silloin aavaa puutonta hiekka-aukiota, mistä oli hieno näköala Lapinlahdelle. Kreivitär oli ihastellut maisemaa ja laushtanut toivovansa, että hänet haudattaisiin juuri tähän. Kuuden viikon kuluttua hänen ”toiveensa” toteutui. Parin vuoden kuluttua myös kenraalikuvernööri kuoli ja hänet haudattiin vaimonsa viereen.

Millä nimellä sanotaan tämän muotoista kapeaa, neliskulmaista ylös suipponevaa muistomerkkiä, joka on tehty yhdestä kivistä? (obeliski)

Mistä kivilajista muistomerkki on tehty? (punagraniitista)

17. Viktor Damm, suomalaisen kansanvoimistelun isä (1864- 1944)

3-20-5

Viktor Damm oli ammatiltaan Helsingin seurakuntien vahtimestari. Hän oli innokas voimistelumies, joka toimi aktiivisesti liikuntakasvatuksen kehittämiseksi, erityisesti työväestön voimisteluharrastuksen herättämiseksi. Häntä onkin nimitetty suomalaisen kansanvoimistelun isäksi.

Muistomerkki on kuvanveistäjä *Essi Renvallin* tekemä. Hänen tunnetuin veistöksensä on Kaivopuistossa Olympialaiturin lähellä oleva Rauhanpatsas.

**Mistä materiaalista muistomerkki on tehty? (pronssista)
Mitä muistomerkki kuvaa?**

18. Johan Albrecht Ehrenström, valtioneuvos (1762 – 1847)

3-24-9

Engelin haudan lähellä on hänen lähimmän työtoverinsa valtioneuvos Johan Ehrenströmin hauta. Kun Engel keskittyi lähinnä rakennusten piirtämiseen ja suunnitteluun, Ehrenström suunnitteli Helsingin vanhan keskustan asemakaavan ja käynnisti rakennushankkeita. Hänen haudalleen onkin myöhemmin 1938 asetettu kuparinen korkokuva, joka esittää Helsingin asemakaavaa 1800-luvun alussa.

19. Magnus von Wright, taidemaalari, ornitologi (1805 – 1868)

3-25-2

Väripaletista voi päätellä, että tässä on taidemaalarin hauta. Magnus von Wright on yksi kolmesta Wrightin taiteilijaveljeksestä. Väripaletissa oleva lintu kertoo hänen elämäntyöstään ja harrastuksestaan. Hän oli innokas lintuharrastaja eli ornitologi, joka myös maalasi paljon lintuja ja muitakin eläimiä. Toinen aihepiiri olivat Helsingin maisemat. Tunnelmallisista maisemamaalauksista voi kuvitella, millaista Helsingissä oli 1800-luvun puolivälissä.

Korkokuvassa kyyhkynen kantaa suussaan öljypuun lehteä tuoden rauhansanomaa. Reliefi on 1800-luvun tunnetun kuvanveistäjän *Walter Runebergin* tekemä. Hänen veistoksiaan on Hietaniemen hautausmaalla useita. Komein on kirjailija Zachris Topeliuksen haudalla oleva enkeliveistos, jossa enkeli koskettaa otsarivassaan olevaa tähteä. Aihe viittaa Topeliuksen satuun Koivu ja tähti. Tutuin Walter Runebergin veistos on Esplanadin puistossa oleva veistos hänen isästään, siis Runebergin patsas.

**Mistä kivilajista korkokuva on tehty? (marmorista)
Mikä toinen sana tarkoittaa korkokuvaa? (reliefi)**

20. Evert Gustav Waldemar Becker-Bei, everstiluutnantti, kirjailija (1840 – 1907) vaimonsa ja Angela Calvocoressi-Comnene

9-33x

Katolilaisen hauta Hietaniemen vanhalla puolella. Esittelyteksti Kari Harmoinen.

Malminkartanon tilalla Helsingin pitäjässä 1840 syntyneellä Waldemar Becker-Beilla oli hyvin kansainvälinen elämä ja ura. Kadettikoulun jälkeen hänet määrättiin palvelukseen Suomen kaartinpataljoonaan, hän osallistui Espanjan-Marokon sotaan, palveli husaarirykmentissä ja taisteli Meksikon sodassa 1862. Hän avioitui meksikolaisen senaattorin tyttären Maria

Concepcionen kanssa. Vaimo kuoli seitsemän kuukauden kuluttua keuhkotautiin. Kuolinvuoteellaan hän lupasi vaimolleen kääntyä roomalaiska-toliseen uskoon.

Becker palasi 1868 Pariisiin, missä seurusteli katolilaisten kanssa. Heidän hengellisyydestään innostuneena hän kirjoittautui paavin henkivartijoihin, *zuaaveihin*. Pariisista hän matkusti lyhyen palvelusajan jälkeen Kreikan kautta Egyptin armeijaan everstiluutnantiksi, sitten Serbiaan ja jälleen Kreikkaan. Konstantinopolissa hän tapasi entisen Korfun aikaisen tuttavansa, bysanttilaista keisarisukua olevan rouva Angela Calvocoressi-Comnena, joka oli leski ja meni naimisiin hänen kanssaan. Perhe asettui Napoliin, ja Beckerin vaellusvuodet päättyivät. Hän ryhtyi kirjoittamaan ja kirjoitti erityisesti Suomen valtiollisesta asemasta.

Becker pyysi ennen kuolemaansa tytärpuoleltaan Alma Evertsiltä, että tämä siirtäisi äitinsä ja isäpuolensa tomun Helsingin Vanhalle hautausmaalle. Äidin kuoleman jälkeen 1929 tytär suunnitteli hautapatsaan luonnoksen. Erikoislaatuisten muistokiven ovat veistäneet belgialaiset taiteilijat A. ja R. Everts, tyttären sukulaiset. Patsas on tehty suomalaisesta punaisesta graniitista. Miekan lappeeseen on uurrettu Beckerin kirjallinen salanimi Ilmarinen. Hautapatsaan paljastustilaisuus heinäkuussa 1931 oli iso juhlallinen tapahtuma, jossa oli läsnä arvovaltaisia vieraita.

21. Johan Nervander, fyysikko, runoilija (1805 – 1848)

6-16-16

Fysiikan professori Johan Nervander oli 1800-luvun alun lahjakas tiedemies, joka ehti lyhyen elämänsä aikana olla monessa mukana. Hän oli Helsingin yliopiston fysiikan professori, joka tutki erityisesti sähkö- ja magnetismi-ilmiöitä. Omalla alallaan hän oli eurooppalainen kuuluisuus.

Johan Nervander oli myös aktiivinen kulttuuripersoona. Hän kuului Suomen Tiedeseuraan sekä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perustajajäseniin. Yhdessä Lönnrotin, Runebergin ja Topeliuksen kanssa hän ajoi suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin asiaa.

Hautakiven takaa voi lukea Uno Cygnaeuksen latinaksi kirjoittaman tekstin, jossa Nervanderia ylistetään miehenä, ”jota laulun jumalattarien suosio inspiroi, jota tieteitten harjoitus kiehtoi, jota rakkaus isänmaahan innosti, jota hallitsi uskollinen ystävyys ja jonka nerouden aseisti terävin katse”.

Mitä hautakivi kuvaa? (urna)

Mikä katu Helsingissä on nimetty tämän tiedemiehen mukaan? (Nervanderinkatu)

Piirros Kaisa Kyrö

3. ORTODOKSISUUS

Juha Järvinen, ortodoksisen uskonnon opettaja

Ortodoksisen kirkon perustana on usko Kristuksen ylösnousemiseen. Apostolit julistivat ilosano-maa ylösnousesta Vapahtajasta, ja tästä todistuksesta kirkko on saanut alkunsa. Sana *ortodoksinen* merkitsee kirjaimellisesti *oikein ylistävää*. Tällä kirkko haluaa sanoa, että ortodoksinen kirkko on säilyttänyt alkukirkon apostolisen uskon. Kirkon elämässä ikonit ovat hyvin keskeisessä asemassa rukouksen apuvälineinä, kirkon uskon ja opetuksen tulkitsijoina ja muistutuksena taivaallisen seurakunnan läsnäolosta. Kirkon uskontunnustus on nikealais-konstantinopolilainen uskontunnustus.

Ortodoksinen elämä ei rajoitu pelkästään kirkon rikkaaseen jumalanpalveluselämään kirkkoraken-ruksen sisäpuolelle. Ortodoksisuudelle on ominaista uskon ja elämän voimakas yhteenkuuluvuus. Kirkon piirissä puhutaan usein käsitteestä *ortopraksia*, joka tarkoittaa oikean uskon toteuttamista jokapäiväisessä elämässä.

3. 1. Ortodoksiset hautaustavat

” Saata oi Kristus, sinun palvelijaisi sielut lepoon, pyhien joukkoon, sinne missä ei ole kipua, ei surua eikä huokauksia, vaan on loppumaton elämä.”

Ortodoksisen perinteen mukaan vainaja tulisi haudata kolmen päivän kuluttua kuolemasta. Län-simaisessa yhteiskunnassa tästä pyrkimyksestä ja monista muistakin hautausperinteistä on jou-duttu viime aikoina tinkimään, mutta Suomessa esimerkiksi luostareissa vanhaa perinnettä edelleen noudatetaan. Välittömästi kuoleman jälkeen toimitetaan *muistopalvelus eli panihida*. Se toimitetaan myös 40 päivää kuoleman jälkeen sekä vuosittain kuoleman vuosipäivänä.

Vanhan perinteen mukaan vainaja on pesty ja puettu jo hänen eläessään varattuihin hautausvaat-teisiin. Hänen päälleen arkkuun asetetaan peitoksi ns. katapulttina ja päähän asetetaan otsanau-ha, jossa lukee Kolminaisuuden rukous ”Pyhä Jumala, Pyhä Väkevä, Pyhä Kuolematon armahda meitä”. Vainajan kaulaan asetetaan kaularisti ja hänen rinnalleen pieni ikoni. Luostarissa munkki tai nunna haudataan kilvoitusvaatteissaan, pappi haudataan myös seurakunnissa liturgisessa asussaan.

Kuolemasta aina hautaukseen asti luetaan perinteen mukaan katkeamatta (siis kolmen vuoro-kauden ajan) psalmien kirjaa, jos vainaja on maallikko, ja evankeliumeja jos kyseessä on pappi. Hautaustoimituksessa

arkku on avoinna ja asetettuna siten, että kuolleen jalat ovat alttaria kohti. Hautaustoimituksen syvälliset tekstit on kirjoittanut Pyhä Johannes Damaskolainen 700-luvulla.

Teksteissä toistuu esirukous kuolonuneen nukkuneen sielun puolesta. Erityisesti rukoillaan, että Jumala antaisi anteeksi synnit, joita vainaja on tahtoen tai tahtomattaan tehnyt.

Hyvästijätön aikana omaiset käyvät kunnioittamassa vainajaa ja suutelevat hänen rinnalleen ase-tettua ikonia. Hautaustoimituksen kaavat poikkeavat toisistaan riippuen siitä, onko kuolonuneen nukkunut aikuinen maallikko, lapsi, pappi vai luostarikilvoittelija. On olemassa erillinen kaava myös pääsiäisviikolla tapahtuvaa hautausta varten.

Aikanaan haudalle pystytetään perinteen mukaisesti puinen risti tai *grobu eli haudanpäällisraken-nus*. Kaupungeissa ja läntisen perinteen vaikutuksesta on alettu suosia muistomerkkinä myös hautakiviä. Ortodoksisessa perinteessä hautausmaa on erityisen pyhä paikka, joka tulisi kaikissa oloissa säilyttää mahdollisimman pitkälti luonnontilassa. Tästäkin perinteestä on valitettavasti viime vuosikymmeninä jouduttu tinkimään.

Vainajien muistelu

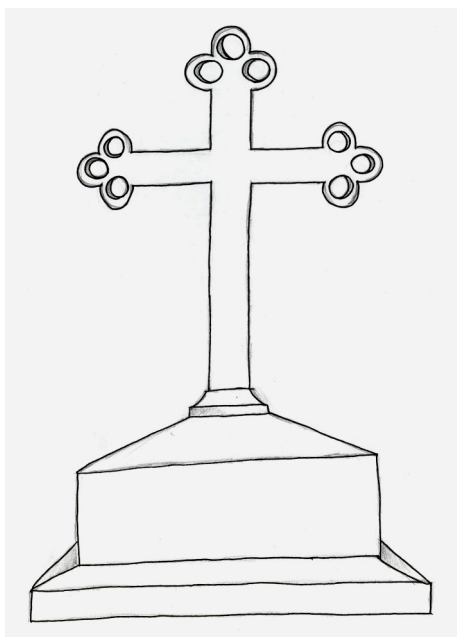
Vainajien muistelu on ortodoksisen uskonelämän tärkeä osa. Sen merkinä jokaisessa kirkossa ja *tsasounassa* (rukoushuoneessa) on vainajien muistelupöytä, jonka ääressä kuka tahansa voi rukoilla läheistensä puolesta. Kirkkokuuteen sisältyy myös yleisiä vainajien muistelupäiviä, jolloin erityisesti rukoillaan kuolonuneen nukkuneiden puolesta. Yksityisesti vainajia voidaan muistella myös haudoilla, jolloin pappi voi toimittaa *litaniapalveluksen* ja haudan äärellä voidaan myös nauttia *muisteluateria*.

Kristuksen kautta avautuu rakkauden yhteys elävien ja kuolleiden välillä. Tämän yhteyden erityisenä tunnusmerkkinä on esirukous. Kuolonuneen nukkuneet ovat osa kirkkoa Kristuksen Ruumiina ja muodostavat ns. riemuitsevan seurakunnan. Sen jäsenistä erityisesti pyhät ihmiset ovat lähellä Jumalaa ja voivat siksi kantaa esirukouksia elävienkin puolesta. Ylösnousemuksellaan Kristus on antanut esikuvan kaikkien kuolleiden ylösnousemuksesta. Tämän valoisan pääsiäissanoman ortodoksinen kirkko kiteyttää *tropariveisuun: ” Kristus nousi kuolleista, kuolemal-la kuoleman voitti ja haudoissa oleville elämän antoi!”*

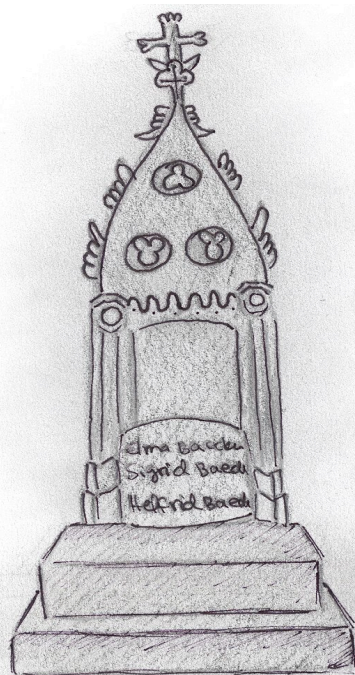
3. 2. Helsingin ortodoksisen seurakunnan hautausmaa

Kun Helsingistä oli tullut Suomen suuriruhtinaskunnan pääkaupunki 1812, otettiin Vanhankirkon vieressä oleva sotilas- ja siviiliortodoksien hautausmaa uudessa asemakaavassa tonttimaaksi, ja vainajat siirrettiin Lapinniemielle. 1815 Helsingin ortodoksit saivat käyttöoikeuden Lapinlahden hautausmaahan. Virallisesti hautausmaa siirtyi Helsingin ortodoksiyhdistyksen hallintaan 1831. Sotilashenkilöiden lisäksi tänne on haudattu paikallista virkamieskuntaa, kauppiaita, porvaristoa, hienostoa ja köyhälistöä. Profeetta Eliaalle pyhitetty pieni kappeli valmistui 1852 Lapinlahdentien kulmaan ja kirkko 1953.

Piirros Janina Ahlqvist

Piirros A. Wallinsalo

© 2002
A Wallinsalo
90

3. 3. Kierros Helsingin ortodoksisen seurakunnan hautausmaalla

Esittelytekstit Juha Järvinen, ortodoksisen uskonnon opettaja

Ohje: Katso oheisesta ortodoksisen seurakunnan hautausmaan kartasta, josta näkyy korttelin sijainti.

Nikolai Petrovitsh Sinebrychoff, kauppaneuvos (1786 – 1848)

Kortteli 3

Hauta on Sinebrychoffien sukuhauta. Nikolai Petrovitsh Sinebrychoff saapui Helsinkiin venäläisen sotaväen mukana ja toimi aluksi kauppiana Viaporin linnoituksessa. Hän aloitti teollisen panimotoiminnan Suomessa perustamalla Sinebrychoffin olutpanimon Hietalahteen 1819. Yritys on edelleen Suomen merkittävin panimoalan yritys.

Nikolai Sinebrychoff oli Helsingin ortodoksisen seurakunnan varhaisvuosien merkittävin vaikuttaja.

Paul Petrovitsh Sinebrychoff, kauppaneuvos, teollisuudenharjoittaja (1799 – 1883) oli edellisen veli. Veljekset lahjoittivat Pyhän Kolminaisuuden kirkkoon ikonostaasin (kuvaseinän) ikonit.

Paul Pavlovitsh ja Fanny o.s. Grahn Sinebrychoff. Puolisot lahjoittivat valtiolle laajan taidekokoelman, jonka pohjalta perustettiin *Sinebrychoffin ulkomaisen taiteen museo*.

Nikofor Ignatjevitch Tabunoff, kauppias, lahjoittaja (1803 – 1868)

Kortteli 2

Nikofor Tabunoff tunnetaan venäläisen kouluopetuksen tukijana Helsingissä. 1860-luvun alussa hän rakennutti silloisen Heikinkadun (nykyisen Mannerheimintien) ja Kalevankadun kulmaan talon, johon perustettiin seurakunnan 4-vuotinen alkeiskoulu, sittemmin 6 luokkainen kansakoulu. Koulu oli toiminnassa vuoteen 1959 asti. Ortodoksinen seurakunta omistaa edelleen koulun paikalle rakennetun liiketalon.

Tabunoffin nimeä kantava stipendirahasto jakaa vuosittain apurahoja ortodoksisille opiske-lijoille. Tabunoff lahjoitti myös mm. evankeliumikirjoja Uspenskin katedraaliin.

Sergei Nikolajevitch Nikolajeff, autoliikkeen omistaja (1878 – 1920) Kortteli 18

Sergei Nikolajeff perusti 1905 Suomen ensimmäisen autoliikkeen ja toi maahan ensimmäisen auton sekä lentokoneen.

Viktor Barsokewitsch, valokuvaaja (1863 – 1933)

Kortteli 39

Tämä ja seuraavat haudat ovat katolilaisten. Esittelytekstit Kari Harmoinen.

Viktor Barsokewitsch syntyi Helsingissä 1863. Hänen isänsä oli puolalainen Vicenti Barso-kewitsch, joka toimi sotilassoittajana. Äiti Adele Sallin oli valokuvaaja. Ennen valokuvaajan uraansa Viktor toimi vuoteen (1887) konttoristina. Hän oli mm. Finlands Fotografers För-bundet perustajajäsen ja Suomen Valokuvaajain liiton perustajajäsen. Myös musiikki ja palokunta-aate olivat hänelle tärkeitä.

Viktor Barsokewitsch oli persoonallinen ja humoristinen ateljeekuvaaja, mutta hän kuvasi myös oman aikansa merkittäviä matkailukohteita ja toimi lehtikuvaajana. Hän toimi myös Kuopiossa, jonne on perustettu Barsokewitsch -valokuvataiteen museo.

Michael Ruszynski, Pyhän Henrikin seurakunnan kirkkoherra (1836- 1895)

Kortteli 38

Kirkkoherra Ruszynski syntyi Vilnassa 1836 ja opiskeli Pietarin teologisessa akatemiassa, jossa hän suoritti teologian maisterin tutkinnon (1863). Hänen kerrotaan puhuneen seitsemää kieltä: puolaa, liettuaa, venäjää, ranskaa, italiaa, saksaa ja suomea, mutta ei helsinkiläisten ruotsin kieltä. Hän oli harras, oppinut ja kutsumukselleen uskollinen pappi. Helsinkiin Ruszynski tuli Pyhän Henrikin kirkon esimieheksi 1873. Tätä virkaa hän hoiti 22 vuoden ajan kuolemaansa saakka. Hän kuoli 59-vuotiaana 1895.

Testamentillaan hän lahjoitti omaisuutensa seurakunnalle ja toivoi sen muistavan häntä rukouksissaan.

Hautakiveen on kaiverrettu latinaksi Dies irae -hautajaismessun säe (suomennettuna): Ei rukoukseni ole kelvollinen, mutta sinä hyvä, suo laupiaasti, etten joudu ikuisen tuleen.

Ivan Timiriasev, harrastajavalokuvaaja (1860 – 1927)

Kortteli 29

Ivan Timiriasev oli sotilasarvoltaan kenraalimajuri, joka toimi Suomessa seitsemän kenraalikuvernöörin adjutanttina. Hän oli merkittävä harrastajavalokuvaaja, jonka kuvakokoelmia on säilynyt Museovirastossa.

Ivan Nikolajevitsh Kudrjavzev, arkkitehti (1904 – 1995)

Kortteli 28

Ivan Kudrjavzev valmistui arkkitehdiksi Leningradin taideakatemiasta 1928. Hän suunnitteli Suomessa useita ortodoksisia kirkkoja mm. Pyhän Eliaan kirkon Lapinlahden ortodoksiselle hautausmaalle (1958), Uuden Valamon Kristuksen kirkastumisen kirkon (1977) sekä Järvenpään Jumalanäidin kazanilaisen ikonin kirkon (1979).

Tschehrnischeffin kappeli

Kortteli 12

Jakov Logginovitsh Tschernischeff, kauppaneuvos, suurlahjoittaja (1826 – 1906)

Jakov Tschernischeff toimi rakennusurakoitsijana mm. Keisarillisen Aleksanterin teatterin sekä Uspenskin katedraalin rakentamisessa. Hän oli myös katedraalin isännöitsijänä sekä ortodoksisen seurakunnan hoitokunnan puheenjohtajana. Jakov Tschernischeff testamenttasi koko omaisuutensa Helsingin ortodoksiselle seurakunnalle. Testamenttivaroin rakennettiin Liisankatu 29:ään seurakunnan pappilatalo kotikirkkoineen.

Tito Colliander, kirjailija, taiteilija (1904 – 1989)

Kortteli 4

Suomenruotsalainen Tito Colliander toimi ruotsinkielisten koulujen ortodoksisen uskonnon opettajana. Hänellä oli Åbo Akademin teologian kunniatohtori arvo. Hän kirjoitti romaaneja, lastenkirjoja, muistelmateossarjan sekä hartauskirjallisuutta. Hän oli Suomen Taiteilijaseuran jäsen.

Ina Colliander o.s. Behrsen , taidemaalari, graafikko (1904 – 1985)

Ina Colliander oli Tito Collianderin puoliso. Hänen teoksiaan on useissa kirkoissa mm. Helsingin ortodoksisen hautausmaan, Uuden Valamon ja Hangon ortodoksisissa kirkoissa sekä monissa taidemuseoissa kuten Amos Andersonin ja Lahden taidemuseoissa sekä Tukholman Nationalmuseumissa ja Pietarin Eremitaashissa.

Konstantin Aleksandrovitsh Holthoer, kenraaliluutnantti (1876 – 1933)

Kortteli 4

Konstantin Holthoer oli divisioonan komentaja Nikolai II:n kaartinrykmentissä. Hän pakeni Venäjältä vallankumouksen aikana perheineen Suomeen. Täällä hän oli keskeinen vaikuttaja Suomen venäläisen emigrantiväestön yhdistyselämässä.

Rostislav Aleksandrovitsh Holthoer, FT, professori, egyptologi (1937 – 1997)

Maailman arvostetuimpiin egyptologeihin kuulunut Rostislav Holthoer oli Konstantin Holthoerin pojanpoika. Hän oli Helsingin yliopiston egyptologian dosentti sekä Uppsalan, Kööpenhaminan ja Münchenin yliopistojen professori. Hän julkaisi runsaasti tieteellistä kirjallisuutta egyptologian alalta sekä mm. muistelmateoksen ”Uskollinen venäläinen”. Rostislav Holthoer sai kaksi kertaa valtion tiedonjulkistamispalkinnon (1983) ja (1990). Hän oli Suomen egyptologisen seuran perustaja ja puheenjohtaja.

**Nikolai Andrejevitsh Bodisko, Viaporin linnoituksen komentaja
(1757–1815)**

Kortteli 5

Kontra-amiraali Nikolai Bodiskon hautapaasi on ortodoksisen hautausmaan vanhin säilynyt muistomerkki.

1800-luvun alussa hautausmaa oli vain Viaporin sotilaita varten. Siunaus tapahtui yleensä Viaporin ortodoksisessa sotilaskirkossa, josta arkku tuotiin veneellä Ruoholahden rantaan. Merivesi ulottui hautausmaan laitaan saakka, jossa oli laitur.

Babtshenkon kappeli

Kortteli 11

Tatjana Petrovna Babtshenko (1870 – 1894) ja puolisonsa eversti Vasilij Babtshenko

Eversti Babtshenko oli venäläinen upseeri, joka määrättiin palvelukseen Helsinkiin. Täällä hän rakastui vuosikymmeniä nuorempaan Tatjanaan ja solmi avioliiton hänen kanssaan. Avioliitosta ei syntynyt lapsia. Tatjana rakastui itsensä ikäiseen mieheen ja ratkaisi syntyneen kolmiodraaman ottamalla kuolettavaa myrkkyä.

Eversti Babtshenko rakennutti 24-vuotiaan vaimonsa muistolle tämän kappelin, joka on huomattavan hyvin säilynyt sisällä olevia hautaseppeleitä myöten. Kappelissa on Tatjanan valokuva sekä teksti venäjäksi: Nuku rauhassa rakkaani.

Kiseleffin sukuhauta

Kortteli 11

Feodor Pantelejevitsh Kiseleff, kauppaneuvos (1772 – 1847)

Feodor Kiseleff aloitti Suomessa venäläisen sotaväen kauppiana. Sitten hänelle kertyi runsaasti ammatti- ja arvonimiä: tukkukauppias, teollisuudenharjoittaja, rakennusurakoit-sija ja kauppaneuvos. Hänen omistamastaan sokerinjalostamosta kehittyi myöhemmin Suomen Sokeri Oy. Lisäksi hän omisti tiilitehtaan Töölössä. Hän oli ensimmäisiä venäläisiä kaupunginvanhimpia Helsingissä. Kiseleff toimi myös Pyhän Kolminaisuuden kirkon isän-nöitsijänä.

Sukuhaudassa lepäävät myös kauppaneuvos Nicolai Kiseleff, liikemies ja valtiopäivämies Feodor Kiseleff sekä merkittävä arkkitehti Constantin Kiseleff.

Pietari Vasiljevitsh Akimov (Pekka Attinen), säveltäjä, kapellimestari Kortteli 22 (1885 – 1956)

Pietari Akimov opiskeli Pietarin konservatoriossa Aleksandr Glazunovin johdolla. Hän toimi musiikin opettajana ja myöhemmin professorina mm. Pietarin ja Leningradin konservatorioissa, Viipurin musiikkiopistossa sekä Suomen ortodoksisessa pappisseminaarissa. Akimov työskenteli myös filmitieteellisuuden palveluksessa sekä säveltäjänä että orkesterinjohtajana. Hän julkaisi myös soinnutuksen oppikirjan.

Anna Aleksandrovna Vyubova Tanejeff, hovineiti, kirjailija
(1884 -1964)

Kortteli 27

Anna Tanejeff oli Venäjän viimeisen keisarinna Aleksandra Feodorovnan henkilökohtainen hovineiti ja läheinen ystävä. Venäjän vallankumouksen aikana hän muutti Suomeen, aluksi Viipuriin ja sittemmin Helsinkiin. Hän otti Vanhassa Valamossa vastaan ns. salanunnavihkimyksen ja kuului Valamon luostarin rippi-isän skeemapappismunkki Jefremin rippilapsiin.

Hänen tapahtumarikkaasta elämästään on julkaistu kaksi muistelmateosta: Muistelmia Venäjän hovista ja vallankumouksesta (1922) sekä Anna Vyubova - keisarinna hovineiti (1987).

Anna Vyubova palveli keisariperhettä keisarinna Aleksandra Fjodorovnan hovineitinä, rakastettuna ystävänä ja uskottuna kahdentoista vuoden ajan. Vallankumouksen jälkeen, tammikuun 14 päivänä 1921, Anna pakeni Suomeen, jossa hän lopulta kuoli unohdettuna vuonna 1964.

Venäjällä Anna Vyubova muistetaan edelleen tuhon enkelinä, petollisena, vallanhaluisena ja kavalana naisena, Euroopan loistavimman hovin näkymättömänä valtiattarena, joka ajoi keisarikunnan tuhoon. Tämä maine syntyi jo vallankumoustaistelun pyörteissä, sittemmin sitä vahvisti Neuvostoliitossa julkaistut Annan väärennetyt päiväkirjat, Elm Klimovin elokuva Agonia ja Edvard Radzinskin romaanit. Tuominen kuitenkin tuhoaa dokumentillaan myyttisen maineen ja osoittaa Annan olleen lähinnä naiivisti ajatteleva työnhupakko.

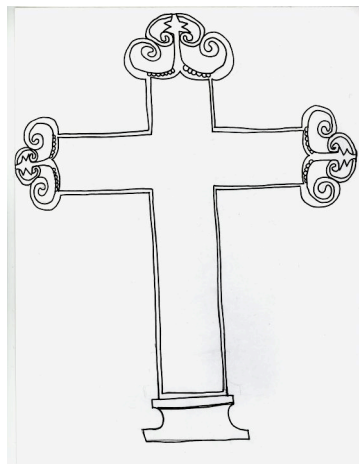
Agathon Karlovitsh Faberge, hovikultaseppä, taiteenkerääjä
(1876 – 1951)

Kortteli 26

Hovikultaseppä Agathon Faberge oli maailmankuulun kultasepänliikkeen perustajan Gustav Fabergen pojanpoika, joka muutti Pietarista Suomeen 1927. Hän oli taiteenkerääjä sekä Suomen merkittävimpiä filatelisteja.

Suvun perinteisiin viittaavan tyylikkään hautamuistomerkin on suunnitellut hänen poikansa Oleg Faberge.

Piirros Janita Ahlqvist

4. KATOLISUUS

Marjatta Jaanu-Schröder, Katekeettisen keskuksen johtaja

Katolisessa kirkossa sanaan *katolinen* sisältyy kaksi merkitystä: kaikille avoin ja koko tradition säilyttävä, joilla ilmaistaan kirkon itseymmärrystä. Katolinen kirkko on maailmankirkkona läsnä kaikkialla maailmassa. Paikalliskirkoissaan ja niiden hiippakunnissa se on läsnä tietyillä alueilla. Katolisessa kirkossa elää 21 *riitusta eli liturgian ja sakramenttien käytäntöä*. Niistä suurin on läntinen eli latinalainen riitus, jota kutsutaan myös roomalaiskatoliseksi riitukseksi. Muut ovat itäisiä riituksia. Sanalla katolisuus voi ilmaista sekä katolista kirkkoa että katolista elämäntapaa.

Katolinen kirkko perustaa oppinsa Raamattuun ja Traditioon. Traditio sisältää sen prosessin, jossa jumalallinen ilmoitus Jeesuksessa Kristuksessa siirtyi apostolien kautta kirkolle ja muodostaa kirkollisen elämän perustan. Apostolinen Traditio sisältää alkukirkossa vakiintuneen apostolien opetukseen perustuneen liturgisen, sakramentaalisen ja spiritualisen kirkollisen elämän perustan. Laajemmin nähtynä Traditio sisältää kollektiivisen uskontotuuksien hyväksymisen. Elävä Traditio toimii siten kanavana jumalallisen ilmoituksen viemisessä eteenpäin.

Katolisen kirkon hallinnollinen keskus on Rooma, Rooman piispa ja Vatikaanin hallinnolliset yksiköt eli kongregatit. Hallinto jakautuu piispainkonferenssien ja hiippakuntien kautta seurakuntiin.

Katolinen elämäntapa sisältää hengellisen ja moraalisen ulottuvuuden. Hengelliseen elämään kuuluvat messut ja muut liturgiat, sakramentit ja sakramentaalit, päivittäiset rukoukset, monet perinteiset rukoukset ja pyhiinvaellukset sekä paikalliset uskonnolliset traditiot. Pyhimysten, erityisesti Neitsyt Marian esimerkki, kunnioittaminen ja esirukoukset rikastuttavat katolilaisen hengellistä elämää. Moraaliseen elämään kuuluu rakkauden käskyn, kymmenen käskyn ja kirkon käskyjen noudattaminen ja niiden rajoihin mahtuva hyvän ihmisen elämä, joka palvellessaan kolmiyhteistä Jumalaa toimii myös lähimmäistensä parhaaksi ja koko luomakunnan hyväksi.

4. 1. Katolisista hautaustavoista

Katoliset hautajaismenot voidaan toimittaa kirkossa, kotona tai haudalla. Kirkossa hautajaiset voivat olla messun yhteydessä. Ruumis voidaan haudata maahan tai polttaa, jolloin urna sijoitetaan siten kuin on tapana.

Hautaus ei ole sakramentti eikä sakramentaali, koska se ei kuulu armojärjestyksen piiriin. Se on kuitenkin kirkollinen juhlatapahtuma, jolla on pääsiäisen luonne, mitä kuvaa myös arkun vieressä oleva pääsiäiskynttilä. Hautajaismenot ilmaisevat seurakunnan yhteenkuuluvuutta kuolleen kanssa ja antaa seurakuntalaisille mahdollisuuden kokoontua hautajaisia varten. Hautajaismenoissa kirkko julistaa iankaikkista elämää.

Hautajaismenot alkavat joko hautajaismessun toimittamisella tai sanan liturgialla. Niitä seuraa vainajan jättäminen Jumalan haltuun. Sen aluksi lauletaan *Suvenite-rukous*: ”*Rientäkää hänen avukseen, Jumalan pyhät, tulkaa noutamaan häntä, Herran enkelit, ottakaa vastaan hänen sielunsa ja kantakaa se Kaikkivaltiaan kasvojen eteen. Ottakoot hänet vastaan Kristus, joka myös on hänet kutsunut; johdattakoon enkelit hänet Abrahamin helmaan – ottakoot he vastaan hänen sielunsa ja kantakoot Kaikkivaltiaan kasvojen eteen. Herra, anna hänelle ikuinen lepo ja iäinen valkeus loistakoon hänelle.*”

Seuraa arkun pirsrottaminen vihkivedellä ja suitsuttaminen, jolloin pappi sanoo: ”*Rukoilkaamme Jumalaa, joka veden ja Pyhän Hengen kautta uudestisyntyi sinut, että Hän täyttäisi nyt sinussa sen, minkä hän kasteessa pani alulle. Nouskoon rukouksemme tämän suitsutuksen tavoin Jumalan kasvojen eteen ja suokoon Hän, joka on luonut sinut omaksi kuvakseen sinun päästä osalliseksi iankaikkisesta ilosta.*”

Loppurukouksen jälkeen arkku kannetaan ulos hautaamista varten. Jos hautaan laskeminen ei seuraa välittömästi, voidaan hiekkaa heittää arkulle jo tässä vaiheessa. Kun arkkua viedään ulos, lauletaan *In*

Paradisum-hymni. Haudalla pappi siunaa viimeiseksi vainajan tekemällä ristinmerkin haudan ylle ja sanomalla: ”Minä merkitsen sinut ristinmerkillä, sen ristin, jolla Herramme ja Vapahtajamme Jeesus Kristus on sinut lunastanut. Lepää rauhassa. Aamen.”

Piirros Melina Ioannidis

5. JUUTALAISSUUS

Daniel Weintraub, FM historian, juutalaisten historian ja uskonnon opettaja, Juutalainen koulu

Artikkeli I. Shma Israel, Adonai Eloheinu, Adonai Ehad...

Artikkeli II. Kuule Israel, Herra meidän Jumalamme, Hän on Yksi...

Näillä sanoilla alkaa juutalaisten tunnusrukous. Juutalaisuus on ensimmäinen yhteen Jumalaan uskova uskonto. Se syntyi Lähi-idässä n. 3500 vuotta sitten.

Juutalaiset uskovat, että maailmassa on vain yksi Jumala. Hän on luonut maailman ja on kaiken luomakunnan Herra. Jumala teki liiton Abrahamin kanssa ja valitsi juutalaiset omaksi kansakseen. Valittuna kansana olo ei tarkoittanut vain etuoikeuksia, vaan toi mukanaan myös velvollisuuksia. Nämä velvollisuudet eli *mitzvat* (Jumalan käskyt) saatiin juutalaisten tietoon erämaavaelluksen aikana. Herra antoi Siinain vuorella Moosekselle 10 käskyä ja *tooran* (juutalaisen lain). Tooran 613 käskyä määrittävät edelleen juutalaisten jokapäiväistä elämää ja pyhien viettoa. Juutalaisten raamattu, *tanach* (Vanha testamentti) koostuu paitsi toorasta (5 Mooseksen kirjaa) myös kirjoista nimeltä *nevi'im* (profeettojen kirjat) ja *ketuvim* (kirjoitukset). Kuningas Daavidin aikana n. vuonna 1000 ennen ajanlaskun alkua uskonnollinen laki ulotettiin koskemaan kaikkea juutalaisten elämää.

Juutalaisuuden tärkeimmät juhlat ovat jokaviikkoinen *shabat* ja vuosittain vietettävät *Rosh Hashana* (uusi vuosi), *Jom Kipur* (sovituspäivä), *Sukot* (lehtimajajuhla), *Hanuka* (valon juhla), *Tubis Shvat* (puiden

uusivuosi), *Purim* (Persian juutalaisasutuksen pelastamisen muistojuhla), *Pesah* (Egyptin orjuudesta pelastumisen muistojuhla) ja *Shavuot* (Tooran saamisen muistojuhla). Näiden raamatullisten juhlien lisäksi juutalaiset ympäri maailmaa viettävät uudempiakin juhlia. Osa niistä on surullisia kuten *Jom Hashoa* (II maailmansodan juutalaisuhrien muistojuhla) ja *Jom Hazikaron* (Israelin sodissa kaatuneiden sotilaiden muistojuhla) ja osa iloisia kuten *Jom Ha'atzmaut* (Israelin itsenäisyyspäivä).

Pitkän kodittomuuden jälkeen juutalaisuuden keskus on jälleen palannut Israeliin. Vuodesta 1948 lähtien maailmassa on jälleen ollut valtio, jonka enemmistö on uskonnoltaan juutalaisia. Maailman 14 miljoonasta juutalaisesta noin viisi miljoonaa asuu Israelissa. Loput ovat levinneet ympäri maailmaa Chilestä Kanadaan, Espanjasta Venäjälle, Etelä-Afrikasta Egyptiin ja Australiasta Kiinaan. Suomessa on 1500 juutalaista ja kaksi juutalaista seurakuntaa, toinen Helsingissä ja toinen Turussa.

5. 1. Juutalainen hautaus

Ortodoksijuutalaisen käsityksen mukaan ihminen menetti oikeuden ikuiseen elämään samalla kun joutui karkotetuksi paratiisista. Maanpäällistä elämää seuraa kuolema. Kuolema ei juutalaisuuden käsityksen mukaan ole paha asia. Elämä ja kuolema ovat yksi ja sama, sillä kuolemasta alkaa ikuinen elämä. Vaikka myös juutalaisuus tuntee helvetin, ei uskonto ota kantaa siihen, minne kukin kuoleman jälkeen joutuu. Yleinen käsitys on, että kaikki pääsevät paratiisiin.

Kuoleman jälkeen vainajaa pidetään peitettynä, sillä säädyllyisyyden käsityksen vaatimukset koskevat niin elävää kuin kuollutta. Huoneeseen, jossa vainaja lepää, pitäisi asettaa vesilasi. Juutalaisuuden mukaan sielu erottuaan ruumiista, kykenee vasta 30 päivän jälkeen eroamaan rakkaistaan ja sopeutumaan omaan olomuotoonsa. Sielun väsyessä se lepää vedenpinnalla.

Juutalaisen lain mukaan ihmisen kuoltua hänestä huolehtii hautausyhdistys *Chevra Kadisha*, jonka jäsenet ovat juutalaisen seurakunnan jäseniä ja jotka vapaaehtoisesti osallistuvat yhdistyksen toimintaan. Juutalainen vainaja on tapana haudata kuolemaa seuraavana päivänä, jollei päivä satu shabatiksi tai juutalaiseksi pyhäpäiväksi.

Hautausmaan kappelissa vainajalle suoritetaan ruumiinpesu eli *tahara*. Peseminen on luonteeltaan lähinnä symbolinen. Sen aikana vainajan päälle kaadetaan yhdeksän kauhallista vettä. Sen jälkeen hänet puetaan erityisiin hautausvaatteisiin. Ne ovat väriltään valkoiset ja kaikille ihmisille samanlaiset. Samoin arkku, johon vainaja lasketaan, on kaikille samanlainen. Näin korostetaan kaikkien tasa-arvoisuutta kuoleman ja Jumalan edessä. Puhdistuksen jälkeen omaisilla on viimeinen tilaisuus hyvästellä vainaja. Tämän jälkeen arkun kansi suljetaan. Tapana on, että miespuolisista vainajista huolehtivat miehet ja naispuolisista naiset.

Hautausseremonian aikana luetaan psalmeja ja pidetään hautauspuhe sekä lausutaan *El male rachamim* – siunaus, jossa korostetaan Jumalan armoa. Sitten arkku viedään haudalle. Arkun kantamisesta huolehtivat hautausyhdistyksen miespuoliset jäsenet. Omaiset saavat kantaa arkkua vain kappelista sen ulko-ovelle. Ennen hautaan laskemista vainajaa pyydetään antamaan anteeksi häntä vastaan tehdyt vääryydet. Samoin hänelle annetaan anteeksi hänen mahdollisesti tekemänsä vääryydet. Arkku lasketaan hautaan niin, että vainajan pää on Jerusalemiin päin ja peitetään saattoväen läsnä ollessa. Juutalaisen perinteen mukaan haudalle ei saisi tuoda kukkia, mutta ainakin Suomessa kukkalaitteet ja sepeleet ovat yleistyneet myös juutalaisissa hautajaisissa. Kielto perustuu ajatukseen, etteivät köyhän ja rikkaan haudat eroaisi toisistaan.

5. 2. Juutalaiset hautausmaat

Juutalaisia hautausmaita löytyy eri puolilla Suomea Helsingin ja Turun lisäksi mm. Ahvenanmaalta, Vaasasta, Hämeenlinnasta ja Haminasta. Ne ovat syntyneet 1800-luvulla, jolloin juutalaisia palveli sotilaina Venäjän armeijan varuskunnissa. Nykyään käytössä ovat enää Turun ja Helsingin hautausmaat. Helsingin vanha juutalainen hautausmaa sijaitsee Hietaniemen hautausmaan yhteydessä Suomen Islam-seurakunnan ja Suomen kaartin hautausmaiden vieressä. Alueen keskeinen osa ovat sankarihaudat. Hietaniemessä on myös uusi, jo 1900-luvun alussa käyttöön otettu ja vuonna 2002 laajennettu hautausmaa. Juutalaisen tavan mukaan

juutalaiset hautausmaat ovat ikuisia. Niitä ei saa hävittää, eikä kerran käyttöön otettuun hautaan saa haudata uudelleen.

Tunnetuimpia Helsingin juutalaiselle hautausmaalle haudattuja henkilöitä lienevät akateemikko *Sam Vanni*, kauppaneuvos *Ruuben Jaari*, *Boris Grunstein* ja säveltäjä *Simon Parmet*.

Veteraanilehto (Harry Matson haastattelu)

Huhtikuun 28 päivänä 2002 juutalaisen hautausmaan uudella puolella otettiin käyttöön ns. veteraanilehto, joka on ainutlaatuinen juutalainen hautausmaa. Toinen samanlainen on Jerusalemissa. Vanhalla juutalaisella hautausmaalla on myös sankarihautoja muistomerkkeineen viime sodissa kaatuneiden muistoksi.

Juutalaiset hautakivet tuntee Davidin tähdestä. Kohen-papissuvun hautakivissä on Daavidin tähden lisäksi siunaavat kädet. Kukkia ei perinteisesti tuoda haudoille, mutta nykyisin ne ovat yleistyneet. Sen sijaan haudoille on asetettu pieniä kiviä merkiksi, että haudalla on vierailtu. Tapa juontaa vanhasta perinteestä, israelilaisten erämaavaelluksen ajoilta, jolloin haudat peitettiin kivillä. Naisten haudoilla on *menora* eli seitsenhaarainen kynttilänjalka. Hautausmaalla voi huomata pieniä hautoja, jotka ovat kuolleena syntyneiden tai nimettömien lasten hautoja.

Vanhoja kirjakkääröjä ei polteta, vaan ne haudataan juutalaiselle hautausmaalle.

Ohje: Juutalaisen tavan mukaan hautausmaille mennään pää peitettynä.

6. ISLAMILAISUUS

Elina Pentikäinen, Etu-Töölön lukion psykologian ja uskonnon opettaja

Islam on nuorin kolmesta Lähi-idässä syntyneestä monoteistisestä (yksijumalaisesta) uskonnosta. Se on voimakkaasti kasvava uskonto, jolla on yli miljardi kannattajaa. Perinteisiä islamilaisia alueita ovat Pohjois-Afrikka, Lähi-itä ja Kaakkois-Aasia. Islam on levinnyt myös Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan pakolaisuuden ja muuttoliikkeen myötä. Lähtökohdiltaan islam on heimouskonto, jonka perustaja on *profeetta Muhammed* (570 – 632 j Kr). Muslimien pyhä kaupunki on profeetan syntymäkaupunki Mekka. Muita pyhiä kaupunkeja ovat Muhammedin pakopaikkana tunnettu Medina ja Jerusalem, josta Muhammedin uskotaan nousseen taivaaseen.

Sana *islam* on arabiaa ja tarkoittaa alistumista. Islaminuskoinen muslimi alistuu Jumalan, Allahin tahtoon sellaisena kuin se on ilmoitettu islamin pyhässä kirjassa *Koraanissa*. Islamin perusnäkökymykset on kiteytetty Koraanissa, joka antaa täsmälliset elämänohjeet ja arvot. Islam on ehdottoman monoteistinen uskonto, jonka mukaan *Allah* on kaiken yläpuolella, hän on ikuinen, kaikkietävä ja kaikkivoipa maailman luoja ja hallitsija. Mitään ei tapahdu ilman Allahin tahtoa. Ensimmäisessä *peruspilarissa* sanotaan: *Ei ole muuta jumalaa kuin Allah ja Muhammed on hänen profeettansa*. Tämän uskontunnustuksen muslimi saattaa lausua useita kertoja päivässä ja se kuuluu kaikkiin elämänvaiheisiin ja rituaaleihin. Hartaimmat muslimit osallistuvat viidesti päivässä rukoushetkiin, joiden aika on määritelty auringon mukaan.

Antaessaan almuveroa lähimmäistensä auttamiseksi muslimi lahjoittaa samalla Jumalalle, jolle kaikki omaisuus lopulta kuuluu. Almuvero on 2,5 % kaikesta omaisuudesta ja säästöistä, ja sillä autetaan köyhiä, sairaita ja vähäosaisia. *Ramadan* on pyhä kuukausi, jonka aikana Muhammedin uskotaan saaneen Jumalan ilmoituksen. Ramadanin aikana jokainen kymmenen vuotta täyttänyt osallistuu säädettyyn kuukauden kestävään paastoon. Paasto merkitsee myös siirtymistä lapsuudesta täysi-ikäisyyteen. Paastolla pyritään sekä ruumiin että mielen puhdistamiseen. Koraanin mukaan kaikki terveet aikuiset, joilla on varaa ja mahdollisuus tehdä pyhiinvaellus Mekkaan, ovat velvollisia tekemään sen ainakin kerran elämässään.

Noin 90 % muslimeista edustaa *sunnalaisuutta*. He noudattavat Koraanin lisäksi perimätietoa eli *sunnaa*. *Shiialaisuudessa* korostetaan yhteisön uskonnollisen johtajan *imaamin* roolia. Iranin muslimit ovat pääosin shiialaisia ja valtio noudattaa islamilaista lakia.

6. 1. Islamilainen haudaus

Liisa Siikanen, Taivallahden seurakunnan nuorisotyönohjaaja

Profeetta Muhammedin ohjeen mukaisesti vainaja kääritään käärinliinoin ja viedään haudausmaahan mahdollisimman nopeasti eli seuraavana päivänä. Omaiset huolehtivat haudauksesta. He pesevät ruumiin ja vievät vainajan haudausmaalle siunattavaksi. Sen jälkeen hänet lasketaan haudausmaahan ilman mitään seremonioita. Arkku asetetaan itä-länsisuunnassa siten, että pää on länteen ja kasvot Mekkaan päin. Hautaukseen osallistujat luovat haudan umpeen.

Hautakivessä ja kuolinilmoituksessa on kuunsirppi ja viisisakarainen tähti. Hautakiven on arabiankielisin kirjaimilla kirjoitettu kenen tytär tai poika lepää haudassa. Lisäksi siinä on islamilainen uskonnollinen symboli. Islamilaisia ei polttohaudata, eikä haudalle vieta kynttilöitä.

6. 2. Suomen Islam-seurakunnan haudausmaa

Islamilaisen haudausmaan historia liittyy turkinkielisiin tataareihin. Tataarit on yleisnimitys Aasiasta tulleille ja Aasiassa asuville varsinkin turkkilaisia kieliä puhuville kansoille, jotka ovat uskonnoltaan muslimeja, osa myös ortodokseja. Suomen kuullessa Venäjän keisarikuntaan Venäjän armeijan Viaporiin sijoitetuissa joukoissa palveli myös tataareja. Heillä oli usein perheet mukanaan. Kun muslimisotilaat kuolivat, heidät haudattiin aluksi Viaporiin eli nykyiseen Suomenlinnaan ja myöhemmin Hietaniemen haudausmaahan eteläosaan. Näistä 1800-luvulla haudatuista tataareista ei ole säilynyt yhtään muistomerkkiä eikä hautakumpua. Sotilaiden lisäksi Suomeen asettui asumaan muitakin tataareja, jotka usein olivat kangas-, turkis- ja mattokauppiaita, ja tänne syntyi pieni tataariyhteisö.

Virallisesti islamilainen haudausmaa otettiin käyttöön 1871. Kun Suomeen oli vuonna 1922 säädetty uskonnonvapauslaki, saattoivat Suomen muslimit 1925 perustaa oman seurakunnan. Sen nykyinen nimi on Suomen Islam -seurakunta. Se ylläpitää islamilaista haudausmaata, joka on ainoastaan turkinkielisen tataariyhteisön käytössä. Haudausmaata ollaan laajentamassa.

Vanhin islamilainen hautakivi on Orenburgin kasakka *Gafur Kangatslinin* haudalla, joka sijaitsee islamilaisen haudausmaan portin tuntumassa. Haudausmaalla on harvinainen kuninkaallisen henkilön eli persialaisen prinssin *Akber-Mirza Kadzarin* hautaus. Hän oli palvellut Venäjän armeijan Suomeen sijoitetuissa joukoissa ja kuollut Helsingissä 1919. Hautaus oli alun perin tarkoitettu väliaikaiseksi, mutta prinssi on sinne edelleen haudattuna. Hänen hautapaikkansa sijaitsee kauppiaille pystytettyjen kullalla kirjailtujen graniittipaasien sivustalla koivun alla. Muistokivi on vaatimaton. Kiveen kirjoitettu venäjänkielinen teksti on lähes lukukelvoton.

Akimov, Pietari	20	Litonius, Jonas	9
Babtshenko, Tatjana	19	Lundahl, Gustav	7
Babtshenko, Vasilij	19	Manderstjerna von, August	8
Barsokevitsch, Viktor	17	Marck, Mary	7
Becker-Bei, Waldemar	12	Mechelin, Leo	7
Bergroth, Kersti	7	Nylund, Felix	7
Bodisko, Nikolai	19	Nikolajeff, Sergei	17
Nervander, Johan	13	Pacius, Fredrik	8
Neovius, Harald	7	Parment, Simon	24
Christierson von, Wilfrid	5	Renvall, Essi	11
Collan, Carl	10	Ridderstorm, Carl	9
Colliander, Ina	18	Runeberg, Walter	12
Colliander, Tito	18	Ruszynski, Michael	17
Damm, Viktor	11	Simberg, Hugo	6
Ehrenström, Johan	12	Sinebrychoff, Fanny	16
Engel, Carl Ludvig	10	Sinebrychoff, Nikolai	16
Faberge, Agathon	20	Sinebrychoff, Paul	16
Grunstein, Boris	24	Steinheil Fabian ja Natalia	11
Holthoer, Konstantin	19	Tabunoff, Nikofor	16
Holthoer, Rostislav	19	Timiriasev, Ivan	18
Jaari, Ruuben	24	Tshernischeff, Jakov	18
Kadzarin, Akber-Mirza	26	Vallgren, Ville	9
Kajanus, Arthur	8	Vanni, Sam	24
Kangatslin, Gafur	26	Vyrubova-Tanejeff, Anna	20
Karamzin, Aurora	9	Wallin, Yrjö	8
Kiseleff, Feodor	19	Wright von, Magnus	12
Kudrjazev, Ivan	18		

Asiantuntijat

Aho Hannu S., Hietaniemen hautausmaan Vanhan Kappelin vahtimestari

Harmoinen Kari, opettaja, katolilaisten hautojen esittelyt

Jaanu-Schröder Marjatta, Katekeettisen keskuksen johtaja

Järvinen Juha, ortodoksisen uskonnon opettaja

Matso Harry, Suomen juutalaisen sotaveteraaniyhdistyksen sihteeri

Mäkelä Matti, Taivallahden seurakunnan kirkkoherra

Mäkelä Sinikka, FM

Pentikäinen Elina, Etu-Töölön lukion uskonnon ja psykologian lehtori

Weintraub Daniel, FM, Juutalaisen koulun historian, juutalaisen historian ja uskonnon opettaja

Painetut lähteet

Becker, Erik 1968. Becker-Bei suomalainen sotilas ja poliitikko. Karisto.

Levanto, Marjatta 2000. Unennäkijä tulee. Hugo Simbergin kuvia. Kuv. Julia Vuori. Otava.

Rautio, Antero 1998. Pääkaupunkiseudun muistomerkit ja taideteokset. Karisto.

Seppovaara, Juhani 2002. Elävä hiljaisuus Hietaniemen hautausmailla. Otava.

Uskonnon matkakirja. Uskonnot tänään. 2003 Kirjapaja.

Viro, Voitto 2001. Vanha hautausmaa. Helsingin Hietaniemen hautausmaan opas. Kolmas painos. Otava.

Vuorela, Kalevi 1989. Finlandia Catholica. Katolinen Kirkko Suomessa 1700-luvulta 1980-luvulle. Studium Catholicum.

Painamattomat lähteet

CD-facta 1996. WSOY.

Lehto Tuija, artikkeli John Carl Ludwig Engel. Lähteitä Helsingin kaupunginmuseon arkistosta.

Matso Harry, haastattelu 11.10.2002

SVM, internetsivu: Museovieras. Kokoelmat ja arkistot: Valokuvaajat 1839-

Wrobel, Jozef, SCJ. Saarna Pyhän Henrikin katedraalissa 10.8.2001.